

ایران ورجاوند

مجله ایران‌شناسی | سال ۲ | شماره ۳ | پاییز و زمستان ۱۳۹۸ | ۳۰۰۰۰ تومان

- ◆ کوزه فقاع: تقسیری دشوار بین متون تاریخی و شواهد باستان‌شناسی
- ◆ ملاحظاتی درباره هنر متأخر ساسانی: سرستون‌های منقوش تاق بستان
- ◆ هویت‌شناسی و بررسی باستان‌شناختی بافت تاریخی روستای تیغدر قاین
- ◆ شاهکاری سرگردان در پستو: ابریق برنجی موزه باستان‌شناسی شهر زنجان
- ◆ بررسی باستان‌شناختی بخش‌های زهان و شاسکوه شهرستان زیرکوه خراسان جنوبی
- ◆ اهوره مزدا و شاپور دوم؟ یادداشتی بر سنگ‌نگاره دبهیم‌ستانی اردشیر دوم در تاق بستان

ایران ورجاوند

ایران ورجاوند زنده است

مجله ایران شناسی

سال ۲ | شماره ۳ | پاییز و زمستان ۱۳۹۸ |

| شماره ثبت مجله: ۸۰۶۸۸ | شماره ثبت نشان: ۲۹۶۲۹۸ |

ا صاحب امتیاز و مدیر و سردبیر: دکتر شاهین آریامنش |

امدیر داخلی: هوشنگ رستمی |

نشان مجله ایران ورجاوند برگرفته از گچبری ساسانی یافت شده از تیسفون عراق مربوط به دوره ساسانی است. داستان این گچبری به سال‌ها پیش بازمی‌گردد هنگامی که اسکار رویتز باستان‌شناس آلمانی همراه گروهش در سال ۱۹۲۹ میلادی در تیسفون در محدوده ساختمان بزرگی با نام معارید در حدود ۳ کیلومتری تاق کسری و ۱/۷۵ کیلومتری شمال دهکده سلمان پاک به کاوش‌های باستان‌شناسی پرداخت که در این کاوش‌ها از محلی که سپس تر خانه معارید ۶ نام گرفت شماری صفحه‌های گچبری گرد به دست آورد که در میان آنها صفحه‌گردی با دو بال گشوده شده از روبه‌رو وجود داشت که این دو بال، نشانی به شکل هلال ماه را دربر گرفته‌اند. این گچبری هم اکنون در موزه برلین آلمان نگهداری می‌شود.

تهران، صندوق پستی: ۵۶۹-۱۴۵۱۵

www.iranvarjavand.ir

Iranvarjavand@hotmail.com

۰۹۳۹۵۹۶۹۴۶۶

همه حقوق این اثر برای ایران ورجاوند محفوظ است. تکثیر، انتشار، چاپ و بازنویسی این اثر یا بخشی از آن به هر شیوه همچون رونوشت، انتشار الکترونیکی، ضبط و ذخیره روی سی دی و چیزهایی از این دست بدون موافقت کتبی و قبلی مجله ایران ورجاوند ممنوع است و متخلفان بر پایه قانون «حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» تحت پیگرد قرار خواهند گرفت.

| با همکاری گروه پژوهشی باستان‌کاوی تیسافرن |

”سیاهه“

مقاله

- ۴ اهوره مزدا و شاپور دوم؟ یادداشتی بر سنگ‌نگاره دیهیم‌ستانی اردشیر دوم (۳۷۹-۳۸۳ م) در تاق بستان ابرونو اورلت، ترجمه سجاد بهرامیان
- ۲۰ ملاحظاتی درباره هنر متأخر ساسانی: سرستون‌های منقوش تاق بستان ا مثنو کمپارتی، ترجمه شاهین آریامنش
- ۳۴ شاهکاری سرگردان در پستو: ابریق برنجی موزه باستان‌شناسی شهر زنجان ا علی نوراللهی
- ۶۴ کوزه فقاغ: تفسیری دشوار بین متون تاریخی و شواهد باستان‌شناسی استفان پرادینس، ترجمه محسن سعادت
- ۷۴ بررسی باستان‌شناختی بخش‌های زهان و شاسکوه شهرستان زیرکوه خراسان جنوبی ا محمد فرجامی، علی اصغر محمودی‌نسب
- هویت‌شناسی و بررسی باستان‌شناختی بافت تاریخی روستای تیغدر قاین ا علی اصغر محمودی‌نسب، اسماعیل معروفی اقدم

درگذشتگان

- ۱۲۰ رابرت دایسن ... آرشاک ایروانیان

پیشخوان

- ۱۲۱ افول و سقوط شاهنشاهی ساسانی و ... آرشاک ایروانیان

گزارش

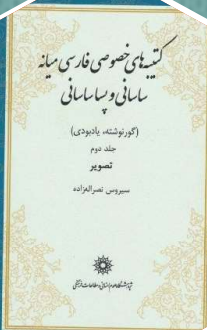
- ۱۲۵ نکوداشت استاد رضا مستوفی فرد آرشاک ایروانیان
- نخستین همایش دوسالانه بین‌المللی انجمن علمی باستان‌شناسی ایران، برهمکنش‌های فرهنگی، پیوست و گسست
- ۱۳۱ هفدهمین گردهمایی سالانه باستان‌شناسی ایران
- ۱۳۶ بیانیه جامعه باستان‌شناسی ایران درباره نصب دوربین‌های مدار بسته در محل کار کارشناسان باستان‌شناسی
- ۱۴۲

پروانه پورشریعتی
افول و سقوط
شاهنشاهی ساسانی

اتحادیه ساسانی-پارتی و فتح ایران به دست عربها

ترجمه آوا واحدی نوایی

نقد و بررسی کتاب

مشخصات کتاب

افول و سقوط شاهنشاهی ساسانی | نویسنده: پروانه پورشریعتی
مترجم: آوا واحدی نوایی چاپ: ۱۳۹۸ | ۶۴۲ صفحه | نشر نی

ایران نیستند و برخی از رهبران نظامی ایران همچون رستم فرخ هرمز در جریان این مکاتبات بوده‌اند. موفقیت اعراب در حمله به ایران نتیجه مصالحه یکی از خانواده‌های اشکانی با عرب‌ها بود و ارزیابی تاریخی شاهنامه فردوسی همین نظر را تأیید می‌کند.

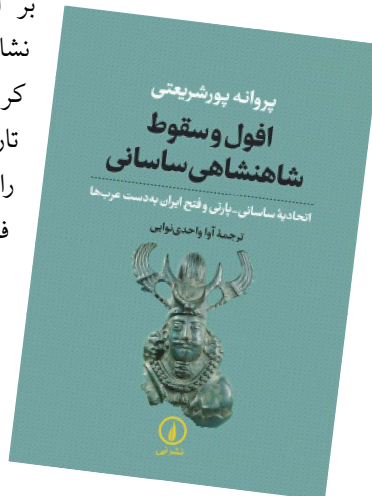
بهره‌گرفتن از متن‌های نوشته‌شده به زبان‌های ارمنی و سریانی و نیز پژوهش‌های سکه‌شناسی از ویژگی‌های این کتاب است. پروشریعتی بر این باور است که اسناد نشان می‌دهد دیدگاه آرتور کریستن‌سن که می‌گفت تاریخ ۵۰۰ ساله اشکانیان را باید با آمدن ساسانیان به فراموشی سپرد، نادرست است و باید از تداومی هزارساله سنت‌ها و فرهنگ و حاکمیت‌های منطقه‌ای خاندان‌های اشکانی سخن گفت.

بخش پارس‌ها و بخش شمالی تقسیم شده بود و ارتش ایران به سه فرقه تجزیه شده بوده است. برخی از خانواده‌های اشکانی متحد ساسانیان همچون خانواده بسطام و بندویه در زمان شروع حمله اعراب با رهبران عرب در ارتباط بوده‌اند و رهبران عرب نیز در مکاتبات خود گفته‌اند که فقط خواهان گذشتن از ایران برای رسیدن به فرارودان و دستیابی به راه‌های بازرگانی هستند و مدعی حکومت و تاج و تخت

افول و سقوط شاهنشاهی ساسانی؛ اتحادیه ساسانی - پارتی و فتح ایران به دست عرب‌ها به قلم پروانه پورشریعتی در سال ۲۰۰۸ به زبان انگلیسی منتشر شد. انتشارات فرزاد روز آن را با ترجمه خشایار بهاری و با نام «زوال و فروپاشی ساسانیان» به صورت نصفه و نیمه منتشر کرد و پس از آن آوا واحدی به ترجمه کامل آن پرداخت.

پورشریعتی بر این باور است که فرمانروایی ساسانی به صورت کنفدراسیونی بوده که نتیجه همکاری سیاسی خانواده‌های بزرگ اشکانی و ساسانی بوده است و خانواده‌های اشکانی در برسر کار آمدن یا سقوط پادشاهان ساسانی نقش داشته‌اند.

پورشریعتی بر این باور است که در زمان حمله اعراب، حکومت ایران به دو

جلد یکم کتیبه‌های خصوصی فارسی میانه ساسانی و پساساسانی به ۱۲۲ کتیبه می‌پردازد. شیوه بررسی هر کتیبه مشتمل است بر معرفی کوتاه کتیبه، چگونگی پیدایی آن و پیشینه پژوهش. سپس حرف‌نویسی، آوانویسی و ترجمه فارسی آورده شده است. متناسب با هر کتیبه تعلیقات زبانی و تاریخی داده شده است. در جلد دوم عکس‌های کتیبه‌ها آورده شده است. این کتاب به سه فصل تقسیم شده است. فصل یکم تدفین در ایران باستان، گورنوشته‌ها نام دارد. فصل دوم کتیبه‌های یادبودی نامیده شده است و فصل سوم کتیبه‌های خصوصی پهلوی ساسانی مسیحیان ایرانی نام گرفته است. بخش یکم که شامل گورنوشته‌ها می‌شود، بخش مهمی از کتیبه‌های خصوصی گورنوشته‌های جامعه زرتشتی است که در ایران، چین و استانبول یافته شده است. این گورنوشته‌ها براساس نوع تدفین

دین زردشتی است. کهن‌ترین این کتیبه‌ها از اواخر دوره یزدگرد سوم آغاز می‌شود و متأخرترین آنها مربوط به برج لاجیم در استان مازندران است. بخش دوم کتیبه‌های یادبودی نام دارد. این کتیبه‌ها گاه دربارهٔ وقف چاه یا زمین است و گاه دیدار جامعه زرتشتی از جایی همچون هند و یا تعمیر قلعه‌ای در فارس است. این نوع کتیبه‌ها در ایران، هند، دربند قفقاز یافته شده است. بخش سوم به کتیبه‌های خصوصی مسیحیان ایرانی می‌پردازد. در دوره ساسانی مسیحیت در ایران توسعه بسیاری یافت و حتی حکومت ساسانی توانست نوعی مسیحیت ایرانی به نام نستوری را در ایران در تقابل با مسیحیت ارتودوکس بیزانس شکل دهد. از آنان کتیبه‌هایی به خط و زبان پهلوی ساسانی باقی مانده است. یکی از آنها گورنوشته‌ای است که در استانبول امروزی قرار دارد و بخش دیگر کتیبه‌های یادبودی

آنهاست که در هند و هرات یافته شده است. کتیبه‌های خصوصی فارسی میانه ساسانی و پساساسانی موجود از دوره ساسانی به چند دسته تقسیم می‌شوند. کتیبه‌های سلطنتی که به الفبای پهلوی کتیبه‌ای یا منفصل نوشته شده‌اند. این کتیبه‌ها یا مربوط به شاهان ساسانی همچون اردشیر یکم، شاپور یکم، نرسی، شاپور دوم یا بلندپایه‌گان دولتی و دینی همچون کتیبه ابنون، کرتیر، مهرنرسی و دیگران است. دسته دیگر که مربوط به اواخر دوره ساسانی تا سده‌های پنجم هجری است کتیبه‌های موسوم به کتیبه‌های خصوصی است. این دسته کتیبه‌ها به الفبای پهلوی متصل نوشته شده‌اند و چون مربوط به جامعه ایرانی در دوره ساسانی و دوره اسلامی است اطلاعات بیشتری درباره این جامعه می‌دهد.

از دوره ساسانی دو گونه کتیبه موجود است. گونه نخست مشهور به «کتیبه‌های دولتی» یا

دوره ساسانی و آغاز اسلام در ایران است که به «خط متصل پهلوی یا کتابی» نوشته شده‌اند و مشهور به کتیبه‌های خصوصی هستند. این کتیبه‌های خصوصی متنوع‌اند. یک بخش گورنوشته‌ها هستند که بسیار فراوان و دسته دیگر کتیبه‌های یادبودی را دربرمی‌گیرند. تمامی این کتیبه‌های خصوصی جز دو مورد، به خط متصل کتابی یا تحریری نوشته شده‌اند.

اثبات و تأیید حاکمیت سیاسی سلسله تازه‌است. روایت یونانی، به جهت زبان بین‌المللی اکثریت سوریه و شرق امپراتوری روم و برای «جهانی کردن گفتار شاپور به زبان میانجی آن زمان» است و روایت پهلوی اشکانی، برای جامعه‌پارتی زبان ایرانی و فارسی میانه ساسانی که زبان رسمی حکومت بود. این سه روایت قابل مقایسه با سه زبانگی کتیبه‌های هخامنشی است. دسته دوم، کتیبه‌های اواخر

«سلطنتی» هستند. وجه تمایز این کتیبه‌ها با دوره دوم استفاده از «الفبای کتیبه‌ای منفصل» است. این دسته از کتیبه‌ها یا متعلق به شاهان ساسانی هستند و یا به بلندپایه‌گان درباری تعلق دارد. ویژگی این کتیبه‌ها در آغاز، سه زبانه بودنشان است که به زبان‌های فارسی میانه ساسانی و پهلوی اشکانی و یونانی نگاشته شده است. سه زبانه بودن این کتیبه‌ها حامل پیام سیاسی و تبلیغاتی در

مشخصات کتاب

مجموعه مقالات شهر سوخته ۲ | به کوشش: سید منصور سیدسجادی و انریکو اسکالونه
سال چاپ: ۱۳۹۸ | ۸۰۰ صفحه | ۱۵۰ هزار تومان | پیشین پژوه

توپوگرافیک در شهر سوخته: گزارش مقدماتی به قلم جوزپه چراودو است. آلبرتو کوزیمو پوتنزا مقاله‌ای با نام بررسی‌های اولیه بر ابزارهای استخوانی شهر سوخته نگاشته است. ملاحظاتی درباره منطقه مسکونی و جمعیت‌شناسی گورستان شهر سوخته نوشته انریکو اسکالونه و پیر فرانچسکو فابری است.

میدانی سال ۱۳۹۳ در شهر سوخته به قلم سید منصور سیدسجادی است. مقاله دوم نوشته حسین مرادی است که به توسعه و گسترش شهری در دوره چهارم استقرار شهر سوخته پرداخته است. نگاهی به ظروف مرمز شهر سوخته و ارتباط آنها با شهادت و تپه یحیی نوشته رامین محمدی سفیدخانی است. بخش نافرانی نیز در بردارنده مقاله‌هایی چون مطالعات

مجموعه مقالات شهر سوخته ۲ عنوان کتابی است که به کوشش دکتر سید منصور سیدسجادی و دکتر انریکو اسکالونه منتشر شده است. ناشر این کتاب انتشارات پیشین پژوه است. این کتاب در بردارنده پیشگفتار، مقدمه و ۱۵ مقاله به زبان فارسی است و نیز ۱۵ مقاله به زبان‌های نافرانی است. عنوان مقاله یکم، گزیده‌ای از پژوهش‌های

“Contents”

Article

Ahura Mazda and Shapur II? A Note on Taq-I Bustan I, The Investiture of Ardashir II Bruno Overlaet, Persian translated by Sajjad Bahramian	4
Remarks on Late Sasanian Art: The Figural Capitals at Taq-e Bostan Matteo Compareti, Persian translated by Shahin Aryamanesh	20
A Wandering Masterpiece in Closet: Brass Ewer of Zanjan Archaeological Museum Ali Norallahi	34
The Sphero-conical Vessel: A Difficult Interpretation between Historical Sources and Archaeology S. Pradines, Persian translated by Mohsen Saadati	64
Archaeological Survey of Zahan and Shaskuh Sections of Zirkuh County of South Khorasan Mohammad Farjami & Ali Asghar Mohmoodi Nasab	74
Archaeological Survey of the Historical Context of the Village of Tighdar in Qaen Ali Asghar Mahmoodi Nasab & Esmaeil Marofi Aghdam	103

Obituary

Robert Henry Dyson Arshak Iravanian	120
---------------------------------------	-----

Critique and Book Review

Decline and Fall of the Sasanian Empire ... Arshak Iravanian	121
--	-----

Reports

Memordom of Reza Mostofi Fard	125
First International Conference of the Society of Iranian Archaeology: “Cultural Interactions, Continuity and Disruption”	131
Seventeenth Annual Sympoaium on the Iranian Archaeology	136
Statement by the Society for Iranian Archaeology	142

ایران ورجاوند

○ ○ ○ ○ ○
| Iran-e Varjavand (Glorious Persia) |
| Persian Journal Of Iranain Studies |
| Vol. 2, No.3, Autumn & Winter 2020 |

Concessionaire, Manager in Charge
and Editor-in-chief:
| Dr Shahin Aryamanesh |
Managing Editor: **Houshang Rostami**

 Tehran, Iran, Post box: 14515-569
 www.iranvarjavand.ir
 Iranvarjavand@hotmail.com
 +98 9395969466

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing, from the publisher.

With Contributions by
| Tissaphernes Archaeological Research Group |

Persian Journal of Iranian Studies | Vol. 2 | No. 3 | Autumn & Winter 2020

ایران ورجاوند

Iran-e Varjavand
(Glorious Persia)

- ◆ Remarks on Late Sasanian Art: The Figural Capitals at Taq-e Bostan
- ◆ Archaeological Survey of the Historical Context of the Village of Tighdar in Qaen
- ◆ A Wandering Masterpiece in Closet: Brass Ewer of Zanjan Archaeological Museum
- ◆ Ahura Mazda and Shapur II? A Note on Taq-I Bustan I, The Investiture of Ardashir II
- ◆ Archaeological Survey of Zahan and Shaskuh Sections of Zirkuh County of South Khorasan
- ◆ The Sphero-conical Vessel: A Difficult Interpretation between Historical Sources and Archaeology